

בעולה, הואיל ואיכא "שם עולה" על אמו, מה שאין כן באשם. או שנאמר שטעמו בעולה הוא "הואיל וחזי להקרבה", כלומר: לכל מה שאפשר להקריבו, הוא עצמו, בדומה לקדושה שהוקדשה אמו — מקריבים אותו, ואמנם אמו אינה ראויה מאחר שנקבה היא ואינה ראויה לא לעולה ולא לאשם — מכל מקום, הולד שהוא זכר ראוי הוא, ודיחוי האם לא חל על הולד (193).

והנה לעיל [יט ב] כבר דנה הגמרא בשאלה זו, ושם הסיקה הגמרא בהמפריש נקבה לאשם — אין בנה קרב אשם. ומסקנת הגמרא שם היא שאם אינו קרב אשם, למרות שאמו הוקדשה לאשם, כל שכן שאינו קרב עולה (194).

בעא מיניה רבי אבין בר חייא מרבי אבין בר כהנא: הפריש נקבה לאשם וילדה — בנה מהו שיקרב לעולה?

ולפני שמביאה הגמרא את מה שפשט לו רבי אבין בר כהנא — מקשה הגמרא: **תיפשוט ליה מדברי רבי יוסי ברבי חנינא דאמר** [יט ב] "מודה רבי אלעזר בהמפריש נקבה לאשם אין בנה קרב אשם", וכל שכן שאינו קרב עולה, כמבואר (195). ומה איבעיא ליה?

ומתצינן: **לא שמייע ליה**, רבי אבין לא שמע דברי רבי יוסי ברבי חנינא. כלומר: אינו סובר כן (196).

מאי, האם קרב לעולה או לא?

אמר ליה רבי אבין בר כהנא לרבי אבין בר חייא: **בנה קרב עולה!** כמו שיבואר.

ומקשה לו רבי אבין בר חייא: **האי מאי**, איזה טעם יש לומר כן? הלא **עד כאן לא קאמר רבי אלעזר, אלא במפריש נקבה לעולה**, משום **דאיכא "שם עולה" על אמו** —

אבל גבי אשם דליכא "שם עולה" על אמו — **אפילו רבי אלעזר מודה** שהבן לא יקרב הוא עצמו. ואיך פשט שהבן יקרב לעולה?

אמר ליה רבי אבין בר כהנא: טעמא דרבי אלעזר לאו משום דשם עולה על אמו, אלא משום ד"חזי להקרבה", ולכן קרב הבן לעולה, **והא נמי**, והוא הדין באשם — הולד חזי להקרבה.

איתביה, רבי אבין בר חייא מביא את משנתנו להוכיח שרבי אלעזר אינו סובר סברת "חזי להקרבה". שנינו: תמורת אשם ולד תמורה ולדן וולד ולדן **עד סוף כל העולם...** רבי אלעזר אומר: **יביא בדמיהן עולות**. ודבריו מדוייקים: **"בדמיהן" — אין, אכן, מביאים את דמיהן**

ואילו הוא (197) **עצמו לא יקרב**, ואף על גב כא-א הרי שולד התמורה עצמו "חזי להקרבה". הרי שרבי אלעזר אינו סובר סברת "חזי להקרבה"?

195. על פי תוס' אחרות בשיטה מקובצת.

196. תוס' אחרות בשיטה מקובצת.

197. גירסת רש"י.

193. תוס' אחרות בשיטה מקובצת [אות יט].

194. ועיין שם שב"הוה אמינא" אמרה הגמרא סברה הפוכה, שאף על פי שלאשם אינו קרב, מכל מקום — לעולה קרב. ושם מבואר הטעם לומר כן.

לנדבה. אכן! התמורה וגם וולדותיה יולדות זכרים ונקבות, אלא שמשנתנו מתייחסת רק לנקבות, ואכן זכרים יקרבו הם עצמן הואיל ו"חזי להקרבה" (200).

מתניתין:

משנתנו דנה בתמורת הבכור והמעשר, וכולדן.

בכור בהמה טהורה, מן הבקר ומן הצאן, זכרים בלבד — מקריבין אותו במתן דם והקטרת אימורין על המזבח. והבשר נאכל לכהנים ואסור לזרים.

מעשר בהמה, מן הבקר ומן הצאן, זכרים ונקבות, מקריבין אותו במתן דם ואימורין, והבשר נאכל לבעלים, ומותר לכל אדם טהור לאוכלו. ואין לכהנים בו כלום.

כל הקדשים שנפל בהם מום — נפדים, דהיינו, אם לוקח אותם בעל הקרבן לעצמו,

ודוחה רבי אבין בר כהנא: **הכא במאי עסקינן**, המשנה מדברת, כגון שילדה נקבה שאינה ראויה לאשם, הלכך יביא בדמיה עולה, אבל, אין הכי נמי אם יולד זכר — יקרב הוא עצמו, הואיל ו"חזי להקרבה".

אמר לו רבי אבין בר חייא: הרי שנינו במשנתנו: וולד ולדן עד סוף העולם, וכי עד סוף העולם לא אוליד חד זכר?!¹⁹⁸

אמר ליה רבי אבין בר כהנא: **משנינא שינויי דחיקי בבלאי** (198), הייתי מתרץ לך תירוץ בדוחק כמנהג הבבליים! אכן! משנתנו מדברת כגון שילדה נקבות עד סוף העולם!

ומבאר הגמרא: ממה שהוא עצמו אמר שהוא תירוץ דחוק, משמע שידע לתרץ תירוץ אחר, ואי (199) לא משני ליה שינויי דחיקא בבלאי — מאי הוי משני ליה, מה הוא אותו התירוץ שאינו דחוק?

התירוץ הוא: **זכר יקרב נקבה יפלו דמיה**

בנקבה שהוא "מילתא פסיקא", ובאמת בזכר לאחר כפרה — יקרב הוא עצמו לעולה הואיל ו"חזי להקרבה".

ולמה באמת יקרב לעולה ולא לאשם? מפני כמה טעמים: א. הואיל וכבר נתכפר ואין אדם מביא שני אשמות. ב. הואיל ואין אדם מתכפר בדבר הבא בעבירה. ג. הואיל והוי "מותר" אשם. ד. הואיל ואמו נותקה כבר מאשם לעולה על ידי רעייה לשיטת רש"י מדאורייתא, ולרבינו תם מדאורייתא אפילו בלי ניתוק ומדרבנן בנייתוק [ואפשר, שהדברים אמורים רק אם נולד לאחר שנתכפר?]. ה. מהלכה למשה מסיני [מלבד שיטת התוס' שכולד תמורה לא נאמרה ההלכה]. אבל לפני כפרה — לא יקרב לעולה [ובודאי

198. "דעייל פילא בקופא דמחטא". רבינו גרשום.

199. גירסת השיטה מקובצת על פי רש"י.

200. ספרים אחרים בשיטה מקובצת: הוה משני ליה אי לפני כפרה תניא [צריך לגרוס תנן] — זכר יפלו דמיו לנדבה נקבה יביא בדמיה עולה, אי לאחר כפרה תניא — זכר יקרב עולה נקבה יפלו דמיה לנדבה. וגירסא זו קשה מאוד, ונראה לבאר: כיון שבזכר, לפעמים יקרב הוא עצמו ולפעמים יפלו דמיו לנדבה, ואילו נקבה בכל אופן רועה ודמיה נופלים לעולה, הלכך נקט התנא של המשנה

ולא ימכרם באיטליז, ולא ישקלם בליטרא.

ובכך שונה הבכור והמעשר משאר כל הקדשים. ובדרך אגב שנתה המשנה עוד חילוקי דינים בבכור ומעשר משאר כל הזבחים.

תמורת הבכור והמעשר, ולדן של תמורת הבכור ושל המעשר ותמורת מעשר, ולד ולדן עד סוף העולם הרי אלו כבכור וכמעשר לכל קדושתן, ולא שיקרבו כמבואר, אלא – יאכלו במומן⁽²⁰³⁾ לבעלים, וקדושתן היא שלא ימכרו באיטליז ולא ימכרו בליטרא.

המשנה מבארת: **מה בין בכור ומעשר לבין כל הקדשים?**

א. **שכל הקדשים, שנפל בהם מום ונפדו – נמכרים** [מותר למוכרם] **באיטליז, שוק שמוכרים בו בשר, ונשחטים באיטליז, ונשקלים בליטרא, משקל ששוקלין בו בשר, ואף על גב שיש בכך משום בזיון כמעשה**

נותן דמיהם להקדש בתוספת חומש, ובדמים מביא קרבן אחר כמותו. אבל בכור ומעשר שנפל בהם מום, אין להם פדיון, ואינם ניתרים בגיזה ועבודה, והדמים לא נתפסים בקדושה, אלא נאכלים במומן לבעליהם הבכור לכהנים והמעשר לכל אדם. שנאמר [במדבר יח] "אך בכור שור או בכור כשב או בכור עז לא תפדה". ובמעשר נאמר [ויקרא כז] "לא יגאל". ומכל מקום, חלה עליהם קדושה⁽²⁰¹⁾ אף במומן שאינם נמכרים באיטליז ואינם נשקלים בליטרא, כמו שיבואר.

תמורת הבכור והמעשר וולדן – אינם קרבים, שכן נאמר בבכור [במדבר שם] "לא תפדה קודש הם", ודרשינן, רק הם קרבים, ולא תמורתם, ולא ולדם. והוא הדין למעשר⁽²⁰²⁾.

ומכל מקום, הרי הם בקדושת בכור ומעשר, ואסור לשחטן בחוץ בלא מום, ויאכלו לבעליהן, הבכור לכהן, והמעשר לכל אדם,

דמיו לנדבה? ועוד, הרי רבי אלעזר אינו סובר "יפלו דמיו לנדבה"? ועדיין צריך ביאור.

201. ועיין לעיל [ה ב] ושם מבואר.

202. כמבואר במסכת זבחים [לז ב].

203. רש"י והרע"ב כתבו "ונפדו". וכתב התוס' יום טוב שאינו מדוייק ואינם צריכים פדייה. וכן כתב החק נתן. ולפי הגהת הגר"א [אות ב] מבוארים דברי רש"י כפשוטם.

לא לאשם! משום שחיישינן להחלפה, כלומר שיקריב הולד לאשמו ואשמתו לא יקרב, כדברי רש"י בפירוש הצריכותא אליבא דלישנא אחרינא. ואף על פי ששם נאמרו הצריכותא לגבי אם ימות אם לאו, מכל מקום, יתכן לומר סברת גזירת החלפה גם לענין אם יקרב אם לאו, כמבואר בשיטה מקובצת [בעמוד הקודם אות כז בהשמטות]. וכנראה שזו סברת הגר"א [אות א]. וכן הבין "מורי הרמ"ר" בתוס' [בעמוד הקודם] ד"ה בדמיהן.

ומכל מקום, עדיין לא מבואר למה לפני כפרה יפלו דמיו לנדבה, ולמה בנקבה לפני כפרה יביא בדמיו עולה ואילו לאחר כפרה יפלו

יקרבו. ואם הם בעלי זמון, יאכלו בזמן לבעלים.

אמר רבי שמעון: מה טעם הבכור ומעשר אינם באים מחוץ לארץ כשאר קדשים? (206)

מפני שהבכור והמעשר יש להן פרנסה במקומן, יש להם תקנה בחוץ לארץ, ומה היא תקנתן? ירעו עד שיפול בהם מום ויאכלו בזמן לבעליהן, ואילו שאר כל הקדשים – אין להם תקנה במקומן, מאחר שאף על פי שנולד בהם מום – הרי הן בקדושתן, וצריכים להיפדות ולהעלות דמיהן ולקנות מהם זבחים ולהקריבן, והואיל וכך, אין תועלת במה שימתין להם בחוץ לארץ עד שיפול בהם מום, שהרי סופו להעלות דמיהן. ולפיכך יעלו הן עצמן ויקרבו.

גמרא:

אדם המטיל מום בקדשים – לוקה, שנאמר [ויקרא כב] "כל מום לא יהיה בו", ודרשין [ביצה כז ב] שהוא לאו על הטלת מום בקדשים. והגמרא דנה במטיל מום בתמורת בכור ומעשר – אם חייב מלקות, וצדדי האיבעיא יבואר בגמרא.

חולין, ועדיין מקצת קדושה עליהן והם אסורים בגיזה ועבודה (204). חוץ מן הבכור והמעשר. מפני שבמכירה ושקילה כמעשה חולין יש בכך משום זלזול בקדשים, ואסור לעשות כן למרות שבכך נמכרים ביוקר, כי מאחר שדמיהם אינם נופלים להקדש אלא לבעלים, לא מזלזלין בהם משום הנאה של הדיוט. אבל שאר קדשים שנפל בהם מום, ונפל דמי פדיונם להקדש, נמכרים באיטליז, מפני שאז נמכרים ביוקר ונמצא שמתחילה כשפודה אותם, מתוך ידיעה שימכרו ביוקר, פודה אותם ביוקר, והנאת אותו יוקר נופל להקדש, לכן הותר לזלזל בהם במקצת לתועלת הנאת הקדש.

ב. ושאר כל הקדשים – יש להן פדיון, וכשנפדים מותרים באכילה, ולתמורתיהן יש פדיון, לאחר שנפל בהן מום. חוץ מן הבכור והמעשר, שעל אף שנפל בהם מום, אינו יכול לפדותם ולהוציאם לחולין, כמבואר, והוא הדין לתמורתיהן וולדן.

ג. ושאר כל הקדשים – באים מחוצה לארץ להיקרב בבית המקדש, חוץ מן הבכור והמעשר, שאינם באים לכתחילה מחוץ לארץ.

ובדיעבד, אם באו (205) כשהם תמימים,

204. על פי רש"י ביצה [כח ב].

205. גירסת המשנה.

דקרא, שהרי לקמן [עמוד ב] דרשין לה מקרא מהיקש למעשר דגן. ומכל מקום, מסיק הרש"ש, שאין צריך לומר שהוא דרשה ב"טעמא דקרא", כי שם בספרי נאמר שיש בתורה ריבוי ומיעוט בנידון זה, ומפני "סברא זו" של רבי שמעון הכריעו חז"ל את הריבוי לרבות שאר הקדשים לדין העלאה לארץ ישראל, והמיעוט למעט בכור ומעשר. כלומר, שאין זו סברא הנותנת טעם

206. כן מבאר רש"י. וכן מפורש בספרי מובא לעיל בתוס' יח א ד"ה אפילו ולקמן [עמוד ב ד"ה ממקום]. וכתב הרש"ש, שלכאורה צריך לומר שרבי שמעון לשיטתו "דדריש טעמיה

מעשר בהמה [ויקרא כז] "עשירי", ודרשנין להוציא תשיעי, שלא יקרב, ולכן פשיטא לך שהמטיל בו מום אינו חייב, כיון שאיסור הטלת מום הוא רק בקדשים הקרבים. אם כן, **הבא נמוי**, לגבי תמורת בכור ומעשר, **רחמנא מעטינהו** מהקרבה, שנאמר "לא תפדה קודש הב", ודרשנין, רק **הב**, בכור שור כשב ועז, **קריבים**, ואין תמורתן קריבה. וכיון שאינו קדוש להקרבה אין בו איסור הטלת מום.

רב נחמן בר יצחק מתני לה לשקלא וטריא של רבא בר רב עזא עם אביי, **הבי**, בלשון אחרת. ולפיו האיבעיא היתה לגבי תשיעי של מעשר, ואביי פשט לו מתמורת בכור ומעשר:

אמר רבא [גירסא אחרת: **רב אחא**] **בריה דרב עזא**: **בעו במערבא**, המטיל מום בתשיעי של מעשר — מהו ללקות עליו? האם אינו לוקה כיון שאינו קרב, או דילמא לוקה כיון שהוא קדוש?

אמר ליה אביי, (209) **ותיבעי לך המטיל מום בתמורת בכור ומעשר?**

אמר רבא [גירסא אחרת: **רב אחא**] **בר רב עזא**: **בעו** (207) **במערבא**, בארץ ישראל הסתפקו בני הישיבה: **המטיל מום בתמורת בכור ומעשר**, מהו?

מי אמרינן, **כיון דלא קריבן**, כמבואר במשנה, **לא מחייב**, ואיסור הטלת מום הוא רק במקום שמומם פוסלם מהקרבה.

או דילמא, **כיון דקדשו**, שהם קדושים, **מחייב**. ואיסור הטלת מום הוא בכל הקדשים. (208) מהו?

אמר ליה אביי: **ותיבעי לך** בשאר קדשים שהן קדושים ואינם קריבים, כגון **המטיל מום בתשיעי של מעשר**, שאם טעה בספירת בהמותיו כשהעבירם תחת השבט כדי לעשרם, וקרא לתשיעי "עשירי", דינו הוא שהוא קדוש ואסור בגיזה ועבודה עד שיפול בום מום. ומכל מקום אינו קרב, כמבואר במשנה בכורות [ס א]. ולמה לא תיבעי לך לגביו?

אלא, **מאי שנא תשיעי דלא קמיבעיא לך**, **דרחמנא מעטיה מהקרבה**, שנאמר בפרשת

יהא מותר לאוכלן, שאין הקדש יוצא אלא בפדיון. וטעם רבי שמעון בזה אמת. ולדבריו, ברור שצריך לומר שרבי שמעון לטעמיה הדרוש טעמא דקרא.

207. גירסת השיטה מקובצת.

208. ובכור ומעשר קדושים הם, אלא שגזרת הכתוב הוא שלא יקרבו. עיין בחידושי הגרי"ז המבאר סברא זו.

209. גירסת השיטה מקובצת.

לדין תורה אלא המבארת דרשת הכתובים. אבל הרמב"ם בפירוש המשנה מפרש דברי רבי שמעון לגבי החילוק לענין פדיון, שבכור ומעשר אין נפדים ושאר כל הקדשים נפדים. וזה לשונו: בא רבי שמעון לבאר, מאיזה טעם לכשיפול בו מום, בכור ומעשר אין להם פדיון ובשאר כל הקדשים יפדו. ואמר, שהטעם בזה, שהבכור ומעשר שנפסל — אפשר ליהנות בהן כמות הן, לפי שנאכלין במומן לבעלים, רצון לומר: הבכור לכהן והמעשר לישראל, ולפיכך אין צריכים פדיון. ושאר כל הקדשים — אם לא נפדו יהיו בטלים שלא יהיו ראויין לקרבן ולא

רבי יוסי בשם הזקנים, ואלו הן:

א. רבי ישמעאל דן בענין מעשר שני בזמן הזה, אחרי חורבן בית המקדש, אם מעלין אותו לירושלים.

ב. רבי עקיבא דן בענין בכור מחוץ לארץ בזמן שבית המקדש קיים אם מעלין ומקריבין אותו.

ג. בן עזאי דן אם מעשר שני נאכל רק לפנים מחומות ירושלים או בכל מקום שמשם רואה אותו העומד בירושלים.

ד. "אחרים" [רבי מאיר] דנים אם בכור נפסל בעברה שנתו.

מעשר שני ובכור בהמה טהורה וביכורים טעונים "הבאת מקום", דהיינו, להעלותם לירושלים, אל המקום אשר יבחר ה' לשכן שמו שם, ואסור לאכלם חוץ לירושלים.

שנאמר [דברים יב], "לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך ותירושך ויצהרך, ובכורות בקרך וצאנך וכל נדריך אשר תדור ונדבותיך, ותרומת ידך", ודרשינן, "תרומת ידך" אלו ביכורים.

עוד נאמר [שם יד] בפרשת מעשר שני "ואכלת לפני ה' אלהיך במקום אשר יבחר לשכן שמו שם, מעשר דגנך תירושך ויצהרך, ובכורות בקרך וצאנך".

אלא, מאי שנא תמורת בכור ומעשר דלא מיבעיא לך, דרחמנא מעטינהו שנאמר "קדש הם", ודרשינן, הן קריבין ואין תמורתן קריבה. תשיעי של מעשר נמו, רחמנא מעטיה, שנאמר "העשירי", ודרשינן, להוציא את התשיעי.

שנינו במשנתנו: אם באו תמימים יקרבו. ואף על פי שלכתחילה אין מביאין בכור ומעשר מחוץ לארץ, בדיעבד מקבלין ומקריבין אותן.

ורמינהו, סתירה לכאורה, ממשנה אחרת. דתנן במסכת חלה [פרק ד משנה יא]: איש אחד ושמו בן אנטיגנוס העלה בכורות מבבל, והכהנים לא קיבלו ממנו. הרי שאפילו בדיעבד אין מקבלין!

ומתריצין: אמר רב חסדא: לא קשיא! הא, מה שאמרה המשנה שם שלא קיבלו מבן אנטיגנוס, רבי ישמעאל היא. הא, מה ששנינו במשנתנו "ואם באו תמימים יקרבו", רבי עקיבא היא.

דתניא, (210) ומביאה הגמרא ברייתא ארוכה, שממנה דייק רב חסדא שרבי ישמעאל ורבי עקיבא נחלקו בהלכה זו.

וכך שנינו: רבי יוסי אומר שלשה דברים משום שלשה זקנים, דבר אחד מכל זקן וזקן.

בברייתא זו יש ארבע הלכות. שלש מהן של

מתבאר על פי גירסתנו. גם שם מתווכחים התוס' והראשונים עם רש"י ובאריכות, וכאן מובאת מחלוקתם בקצרה. הביאור מבוסס ברובו על פי השוואות מדברי רש"י ותוס' שם, והשלמת

210. ברייתא זו נשנית בספרי [ראה קז] ובתוספתא [סנהדרין פרק ג הלכה ג]. והיא מובאת בשינויים במסכת זבחים [ס א] ומכות [יט א] עם מקצת קושיות ותירוצי הגמרא. כאן

וקשה, (211) למה כתבה התורה בכור בהמה
בפרשת מעשר שני?

ועוד, הלא כבר אמרה התורה שהוא טעון
הבאת מקום.

אלא, בא הכתוב ללמדנו היקש מעשר שני
ובכור זה לזה, ללמוד זה מזה.

ארבעת התנאים הללו דרשו כל אחד ואחד
דרשתו לאיזו הלכה הוקשו בכור ומעשר
שני.

וכך שנינו: רבי ישמעאל אומר: יכול הייתי
לומר, יעלה אדם מעשר שני ויאכלנו
בירושלים (212) בזמן הזה? כלומר, על עצם
חיוב התבואה בהפרשת תרומות ומעשרות
מן התורה, (213) לא דן רבי ישמעאל, אלא
ברור לו שחייב, מפני שהוא סובר שלא
בטלה קדושת ארץ ישראל עם חורבן
המקדש וגלות ישראל מעל אדמתן. אלא, כל
הדיון הוא אם צריך להעלותו ולאכלו
בירושלים. (214)

ולכאורה אין צורך בדרשה מיוחדת לומר
שאינו מעלה, מאחר שאפשר ללמדו מ"בנין

אב" מבכור: ודין (215) הוא, בכור טעון
הבאת מקום, כמבואר, וגם מעשר טעון
הבאת מקום, ונלמד זה מזה: מה בכור אינו
נאכל אלא בפני הבית, ודבר זה ברור לו
לרבי ישמעאל, כמו שיבואר לקמן, אף
מעשר אינו נאכל אלא בפני הבית.

לא! אין ללמוד מעשר מבכור ב"בנין אב"!

כי אם אמרת בבכור שאינו יכול להביאו
בזמן הזה, שכן טעון מתן דמים ואימורים
לגבי מזבח, הלכך, כשאינ מזבח אינו מביאו.
תאמר במעשר, דלא אמרת כך. ולכן מעלהו
לירושלים, ואינו טעון מזבח!

אלא נלמד מעשר מביכורים: ביכורים
טעונים הבאת מקום, כמבואר, ומעשר טעון
הבאת מקום, ונלמד זה מזה: מה ביכורים
אין נאכלין אלא בפני הבית, כמו שנאמר
בפרשת ביכורים [דברים כו] "והנחתו לפני
ה' אלהיך", אף מעשר אין נאכל אלא בפני
הבית.

גם לימוד זה אפשר להפריך: מה לביכורים,
הטעם שאינם נאכלים אלא בפני הבית, שכן
טעונים הנחה לפני המזבח, שנאמר "והנחתו

דבריהם. בביאור כאן לא הורחבו הדברים אלא
במה שהמפרשים כאן דנים עליהם.

211. על פי המלבי"ם.

212. גירסת השיטה מקובצת.

213. ועיין ברמב"ן מכות שם הדין לומר שהוא
מדרבנן.

214. מעשר שני נאכל לבעליהם בירושלים,

ואסור לאכלו חוץ לירושלים אלא על ידי פדיון.
אם נגיע למסקנא שבזמן הזה אינו נאכל אלא
בירושלים, יהיה אסור לאוכלו חוץ לירושלים.
אבל אם נגיע למסקנא שלגבי "אכילת" מעשר
שני בטלה קדושת ירושלים, האם מותר לאוכלו
בכל ערי ישראל? עיין תוס' זבחים שם שדבר זה
תלוי בגירסאות במשנה שם. ולפי גירסא אחת
נאכל בכל ערי ישראל, ולפי גירסא שניה אין לו
תקנה אלא על ידי פדיון.

215. "דין" — פירושו: אחת משלש עשרה

לפני ה' אלהיך", הלכך, כשאין מזבח אינו מביאם. **תאמר במעשר, דלא טעונים הנחה לפני המזבח, ואם כן צריך להעלותו לירושלים!?**

ומאחר שאין ללמוד מעשר לא מבכור ולא מביכורים ב"בנין אב", נלמדנו מ"היקש", ועל היקש אין משיבין, דהוי כאילו נאמר במפורש בתורה,

תלמוד לומר "ואכלת לפני ה' אלהיך מעשר דגנך תירושך ויצהרך ובכורות בקרך וצאנך". הקיש הכתוב מעשר לבכור, ללמדך, מה בכור אינו נאכל אלא בפני הבית, אף מעשר אין נאכל אלא בפני הבית, ולא בזמן הזה.

זו היא דרשת רבי ישמעאל.

ובטרם מביאה הגמרא את המשך הברייתא, היא דנה למה הסיק רבי ישמעאל שנלמד מהיקש?

וליהדר דינא, וליתי ב"מה הצד". אחרי שהפריך שאי אפשר ללמוד מביכורים מפני שהיא טעונה הנחה, אפשר לומר "בכור יוכיח", שאינו טעון הנחה, ובכל זאת אינו מעלה לירושלים, ומוכח שלא מפני חסרון "הנחה" אין מעלין אותו. וכאשר יפרוך: מה לבכור, שכן טעון מתן דמים ואימורים לגבי מזבח — אפשר לומר "ביכורים יוכיחו", שאינם טעונים מתן דמים ואימורים, מוכח

שלא מפני חסרון מתן "דמים ואימורים" אין מעלין אותו. ו"חזר הדין לא ראי זה כראי זה ולא ראי זה כראי זה — הצד השווה שבהן שטעונין הבאת מקום ואינן נאכלין אלא בפני הבית, אף אני אביא מעשר הטעון הבאת מקום ואין נאכל אלא בפני הבית".⁽²¹⁶⁾

ולמה הוצרך הכתוב להקישם?

ומתרצינן: אמר רב אשי: אי אפשר ללמוד מעשר מבכור וביכורים. משום דאיכא למיפרך⁽²¹⁷⁾: מה להצד השה שבהן, הסיבה שאין נאכלין היא שכן יש בהן צד מזבח, זה במתן דמים ואימורין וזה בהנחה ושניהם במזבח, הלכך, בזמן שאין מזבח אי אפשר להביאם — תאמר במעשר שני שאינו טעון מזבח כלל אלא "אכילה" בלבד בירושלים? ואם לא דרשת היקש לא היינו למדים שאין מעלין אותו לירושלים.

הקדמה

נחלקו חכמים בכמה מקומות⁽²¹⁸⁾ אם נתבטלה קדושת ארץ ישראל בעת שגלו ישראל מעל אדמתם, או שהיא ממשיכה וקיימת גם בשעת הגלות.

יש הסוברים ש"קדושה ראשונה קדשה לשעתה וקידשה לעתיד לבא", והיינו, שהקדושה שנתקדשה הארץ בעת שהיו ישראל בארץ ישראל, נתקדשה לעולם, גם

217. גירסת השיטה מקובצת.

מדות שהתורה נדרשת בהן, והיא "בנין אב", הנקראת בלשון הגמרא "מה מצינו".

216. מדה זו היא "בנין אב משני כתובים" ובלשון הגמרא נקראת "הצד השה".

218. עיין במקורות מסורת הש"ס.

לירושלים, בודאי סובר שקדושת הארץ לא התבטלה. שאילו התבטלה, אין חיוב כלל מן התורה להפריש תרומות ומעשרות, והתבואה אינה טבל כלל. אלא שהגמרא דנה מה היא דעתו בענין קדושת הבית:

ורבי ישמעאל, שפשוט לו בככור שאינו נאכל בזמן הזה, אך הוא דן במעשר שני אם צריך להעלותו לירושלים, **מאי קסבר?**

אי קסבר "קדושה ראשונה [לאו דוקא, אלא קדושה שנתקדשה לירושלים בימי עזרא⁽²²⁰⁾] **קידשה לשעתה וקידשה לעתיד לבא**", אם כן, **לא שנא בכור ולא שנא מעשר, בני הבאה נינהו לירושלים**, כי הרי קדושתה קיימת. וקשה, מה הוא ספיקו כלל, הרי גם מעשר צריך לאכלו בירושלים וגם בכור⁽²²¹⁾ ולמה פשוט לו שבכור אינו נאכל, ואילו מעשר מסופק לו, ולמה צריך דרשת הקרא לפטרו, ואיך דרש מהיקש מבכור לפטרו, הרי גם בכור מחויב להיאכל בירושלים?

ואי קסבר "קדושה ראשונה קידשה לשעתה ולא קידשה לעתיד לבא", ובכל זאת מסופק לגבי מעשר, קשה: **אפילו בכור נמי תיבעי לך?** ואיך פשוט לו גבי בכור, וממנו למד דין מעשר?

ואם תאמר, להכי פשוט לו בכור מפני שדמו

בשעת הגלות. ויש הסוברים, ש"לא נתקדשה לעתיד לבוא", וכשגלו נתבטלה קדושת הארץ.

למאן דאמר "קידשה לעתיד לבוא", נוהגות המצוות התלויות בארץ, כמו תרומות ומעשרות ושמיטה כמו שהיו נוהגות בזמן הבית. ולמאן דאמר "לא קידשה לעתיד לבא", אין הן חובה כמו בשעה שהיה בית המקדש קיים.

וגם על קדושת הבית והעזרות נחלקו חכמים אם היא נתבטלה אחרי חורבן בית המקדש אם לא. ולפי המאן דאמר שלא נתבטלה, יתכן להקריב קרבנות מסוימים בזמן הזה במקום אשר בחר ה'. וכן שאר הלכות התלויות בקדושת הבית. וכן לענין קדושת חומות ירושלים. ואף אחרי חורבן הבית נקרא מקום העיר ירושלים "לפני ה' אלהיך", כגון לענין אכילת מעשר שני.

ויתכן לומר⁽²¹⁹⁾ ששתי הקדושות, קדושת הארץ וקדושת מקום הבית וירושלים, אינן תלויות זו בזו. אלא יתכן שקדושת הארץ תתבטל ואילו קדושת הבית תשאר, וכן להיפך, יתכן שקדושת הארץ תשאר וקדושת הבית תתבטל.

רבי ישמעאל, הדין במעשר שני אם להעלותו

221. לפי גירסתנו מפרשים התוס' בשתי דרכים: או שמדובר שלא חסר מתן דמים על גבי המזבח, כגון שכבר נתן דם ואימורים ובינתיים חרב הבית, כמסקנת הגמרא. או שקושיית הגמרא היא: יבנה מזבח ויקריבנו. ראה תוס'.

אבל הראב"ן [סימן נ] מפרש: איך למד מעשר מבכור? בשלמא בכור אינו מעלה לפי

219. והיא שיטת רש"י [מכות זבחים שם] וכן כתב שם במפורש. ובתוס' מבארים שאפילו אם נאמר שתלויים זה בזה, יש לבאר שמדובר באופן שגדלה התבואה בזמן הבית וכבר נתחייבו בהבאה לירושלים, ודינו של רבי ישמעאל הוא לגבי אכילה בלבד.

220. ריטב"א מכות שם.

הכא במאי עסקינן, (222) כגון שנזרק דמו של בכור בפני הבית, וחרב הבית, ועדיין בשרו קיים.

והטעם שבכור אינו נאכל אז, אינו משום שאינו "לפני ה' אלהיך", אלא משום שהוא לומד אכילת הבשר מנתינת דם, וכיון דאי איתיה לדם, אם היה צריך עתה בעת חורבן הבית לתת את הדם על המזבח, לאו בר זריקה [נתינה] הוא, שהרי בטלה קדושת הבית, הלכך, **אתי בשר, יליף מדם**, שנאמר [במדבר יח] "ואת דמם תזרוק על המזבח, ובשרם יהיה לך". ודרשינן, בשעה שהיא ראויה לזריקת דם, אתה אוכל את הבשר, ולא בשעה שאינה ראויה לזריקת דם.

הילכך הבשר אינו נאכל אף על גב שהדם כבר נזרק על המזבח טרם חורבנו.

ובמעשר, אכן, יש להסתפק ולומר שהוא נאכל בירושלים, ועל כן אמר: יכול יעלה אדם מעשר שני ויאכלנו בירושלים בזמן הזה.

ואחרי שפשוט לו שבכור אינו נאכל, **אתי כא-ב מעשר שני ויליף מבכור**, מההיקש.

ומקשינן: **ומי ילפינן קדשים (223) מהדדי**, וכי אפשר ללמוד מעשר מבכור בשעה שגם אצל בכור עצמו נלמד הבשר מהדם?!

ואימוריו ניתנים על גבי מזבח, ואסור לאכלו לפני מתן דמים ואימורים, אם כן, איך למד מעשר מבכור? הלא החילוק ברור, שבכור טעון מתן דמים ואימורים לגבי המזבח, מה שאין כן מעשר. ובהכרח, שאפילו במקום שאין מניעה באכילת הבכור מחמת חסרון מתן דם, וכגון שנתן דמו על המזבח בזמן שהיה הבית קיים, וכינתיים חרב בית המקדש, ובשרו עדיין קיים טרם כלות זמן אכילתו, ואפילו הכי פשוט לו לרבי ישמעאל שאינו "נאכל" עתה בירושלים, מצד שאינו יכול לקיים בו לאחר החורבן "ואכלת לפני ה' אלהיך". וממנו למד למעשר שגם הוא אינו "נאכל" בירושלים מפני שאינו "לפני ה' אלהיך".

ועל כך מקשה הגמרא: כשם שלגבי מעשר הוא מסופק, אולי בכל זאת עדיין נקראת ירושלים גם עתה "לפני ה' אלהיך", כיון שלאכילת מעשר אין צורך במזבח, אם כן, למה ברור לו לגבי "אכילת בשר בכור" שבדאי אינו נאכל לאחר החורבן גם אם נזרק דמו כהלכה לפני החורבן. והרי גם אכילת בכור יכולה להחשב באופן שכזה "לפני ה' אלהיך", כיון שאין צורך באכילת מזבח, לאחר שנזרק הדם?

ומסקינן: **לעולם, קסבר רבי ישמעאל כי קדושה ראשונה קדושה לשעתה, ולא קדושה לעתיד לבא**. ומה שהקשו: אם כן, למה פשוט לו לגבי בכור שאינו נאכל בירושלים?

222. כתבו המפרשים: בפסוק זה נאמר "ואכלת", ולפיכך הסיק רבי ישמעאל שמדובר רק בנוגע ל"אכילת" בכור ולא לענין הקרבתו.

223. גירסת השיטה מקובצת.

שאינו יכול להקריבו על המזבח [וימתין עד שיפול בו מום], מה שאין כן מעשר, למה לא יעלה ומה הספק כלל, הלא לא נתבטלה קדושת ירושלים?